

Pók Attila

Szenvedélyes tárgyszerűség

Mi is történt pontosan a magyar zsidósággal 1938 és 1945 között, miért és ki a felelős? Ha lett volna, lenne Magyarországon a németországihoz hasonló „Historikerstreit”, ez volna az egyik központi kérdése, mérlegelve e katasztrófa összefüggéseit a huszadik századi magyar történelem más tragédiáival. A történelemről folytatott számos vita hazánkban azonban inkább a konfrontációk számát és intenzitását emelte s nem önvizsgáló, tisztázó „kibeszéléshez”, hanem gyakran tárgyszerűség helyett pusztán érzelmeket mozgósító veszekedéshez vezetett.

Így történt, történik ez annak ellenére, hogy a tárgyszerű vita nem egyetlen, de egyik legfontosabb feltétele rendelkezésre áll. Túlzás nélkül mondhatjuk ugyanis, hogy a Holokaustt által sújtott nemzetek közül a magyar zsidóság e korszakbeli története tudományosan a legfeldolgozottabb, s ez elsősorban és meghatározóan a most 89 éves Randolph L. Brahamnak köszönhető. Hatalmas életművének három nagy pillére először 1981-ben publikált monográfiája,¹ a háromkötetes enciklopédia,² valamint bibliográfiai munkássága. Ez utóbbi összegzése a közelmúltban a Park Kiadónál két kötetben megjelent, teljességre törekvő, 926 oldalnyi terjedelmű bibliográfiája, amely összesen 5573 könyv, tanulmány és rövidebb cikk adatait és a legtöbb esetben egy-két mondatos tartalmi összefoglalóját tartalmazza. Közli mindazokat a címeket, amelyeket az 1962 és 2008 közötti négy, angol nyelvű bibliográfiában már közzétett, és ezeket kiegészíti újabban fellelt referenciákkal, továbbá a 2009 végéig publikált újabb művekkel. Számos cím kis példányszámban, esetleg csak sokszorosítva publikált munkákra utal, és igen hasznos volt nem publikált, de megvédett és egyes könyvtárakban vagy adatbázisokban hozzáférhető doktori disszertációk, valamint a legfontosabbnak tartott szépirodalmi művek felvétele. Egy rövid függelék a kézirat lezárása után, a szerkesztés befejezéséig fellelt vagy megjelent művek címeit tartalmazza.

Braham professzor értelmezésében a Holokaustt bibliográfiának a magyar Holokaustt tulajdonképpeni története mellett fel kell ölelnie annak

bel- és külpolitikai hátterét, utóéletét s 1948–49-ig terjedően utóéletét is. Ennek megfelelő a kötetek szerkezete, a négy nagy fejezet: Alapvető forrásmunkák, A Holokaustt háttere, A Holokaustt és A háború utáni időszak. A kutató és az érdeklődő tájékozódását három mutató könnyíti meg: a szerzők, az egyes címekben említett személyek és az előforduló földrajzi nevek alfabetikus jegyzéke. A négy nagy fejezet igen jól áttekinthető tagolása pótolja a tárgyszómutatót.

A korszakot és a kérdéskört jól ismerő szakemberek is sok új információhoz juthatnak, de korántsem csak szakkutatóknak ajánlható a könyv tanulmányozása. Igen elgondolkasztató például a száraz bibliográfiai adatok tanúságtétele arról, hogy miközben már robogtak a vonatok a megsemmisítő táborok felé, mennyi dokumentációs, információs anyag készült erről Angliában, Svájcban, Spanyolországban, Svédországban, vagy az Egyesült Államokban. Igen gazdag a gyakran ke-

vés figyelemre méltatott ellenállási és mentőakciók irodalmának ismertetése is.

Az on-line publikációk korában aligha kerülhetjük meg a kérdést: arányban áll-e a vaskos kötetekbe fektetett munka az eredménnyel, nem lett volna elegendő-e egy folyamatosan bővíthető adatbázis formájában közzétenni az anyagot? Bármennyire is indokoltnak tűnhet számos esetben ez a publikálási opció, Randolph L. Braham bibliográfiája feltétlenül megérdemli, hogy nyomtatott formában is hozzáférhető legyen. Szerves része egy elkötelezetten és szenvedélyesen, ugyanakkor a tudományos szakszerűség keretei között mozgó, a Holokauszt ártatlan áldozatainak szentelt életműnek.

Az erdélyi szülővárosához, magyarságához ma is erősen kötődő, számos ismert magyar verset és dalt bármikor szívesen elszavaló, eléneklő szerző, szerkesztő a New York-i City University-n talált tudományos otthonra. Szülőhazájából hozott, az üldözések során nem csorbult szenvedélyes ember- és ügyszeretete példamutatóan ötvöződött az amerikai tudományos szervezés intézményes lehetőségeinek kihasználásával. Öt évtizedes politikatudományi oktatói munkássága mellett felépítette a Rosenthal Intézetet a City University of New Graduate Center-ében, és e bibliográfiája dokumentálja azt a 146 magyar, angol, héber, német, francia, román nyelvű könyvet és tanulmányt, amelyet publikált a magyar Holokauszt-ról. Amit csak közvetve tud dokumentálni a bibliográfia, az a baráti kéz, inspiráció, amit oly sok

kutatónak, így e sorok írójának is nyújtott, elősegítve sok, sok mű megírását és publikálását. Maga köré tudta gyűjteni mindazokat, akiknek kutatóként vagy mecénásként fontos az, hogy soha ne merüljön feledésbe a magyar Holokauszt tragédiája. E kötetek sem készülhettek volna el egyetemi intézete mellett többek között Várszegi Gábor, a Fotex elnök-vezérigazgatója anyagi segítségével, Tibori Szabó Zoltán szerkesztői, Bock Júlia könyvtárosi, Bartus László, Moshe Galan fordítói, Rochlitz András és munkatársai, Lovass Gyöngyvér, Gelányi Mariann és Szabados Erzsébet kiadói munkája nélkül.

Gazdag, de szerencsére most is folyamatosan gazdagodó Braham professzor életműve, április elején rendezett legutóbb konferenciát New York-ban és rövidtávú kutatási, publikálási, konferencia-szervezői tervei is 4-5 évre szólnak, nem beszélve hosszabb távú tudományos elképzeléseiről. Folytonosan megújuló munkássága eredményeinek ismerete nélkül nem lehet tárgyszerű ké-pünk a magyar Holokausztról, szenvedélyes humanizmusa sokunk számára példa.

JEGYZETEK:

- ¹ *The Politics of Genocide. The Holocaust in Hungary.* New York, Columbia University Press, 1981, 2 kötet, 1269 o., Második, bővített, javított kiadása 1994-ben jelent meg. Magyarul először: *A magyar holocaust.* Budapest, Gondolat, 1988. 2 kötet, 471+567 o. Javított, bővített kiadás: *A népiítés politikája. A holocaust Magyarországon.* Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1997. 1474 o. A munka rövidített formában is megjelent angolul, magyarul és románul.
- ² *A magyarországi Holokauszt földrajzi enciklopédiája.* Budapest, Park Könyvkiadó, 2006. 3 kötet. 1590 o.

